

**Jan Kilián, MĚLNÍK ZA TŘICETILETÉ VÁLKY.** Disertační práce, Filozofická fakulta  
Univerzity Karlovy, Praha 2008, 222 str. rkp.

Oponentský posudek.

---

Dějiny měst v raném novověku byla a stále je českou historiografií věnována poměrně velká pozornost. Výraznější zájem k sobě ovšem stále poutá období předbělohorské, zatímco léta třicetileté války a doba následující jsou předmětem studia nepoměrně méně. Lze proto jen přivítat předkládanou disertační práci mgr. Jana Kiliána, zaměřenou na problematiku českého královského města Mělníka v letech 1618-1648. Autor si přitom vytýčil poměrně široce své cíle, obsažně popsané na s. 28-30, které shrnul do tří okruhů: výzkum a analýza městského organismu (mj. životní podmínky, komunikační síť, podoba města a jeho stavby, struktura a správa města, školství, městská společnost - demografické a sociální složení, migrace, elity, profesní složení, ženská problematika, měšťanská kultura, oblékání, stravování, ad.), rozbor městské ekonomiky (výrobní struktura - vinařství, zemědělská výroba, pivovarnictví, řemeslná výroba, finanční hospodaření a zadlužení) a analýza „válečného prožitku sledovaného města“, prezentovaná autorem jako jádro studie (koexistence civilní městské společnosti a vojska) s tím, že analytický rozbor informačních zdrojů by měl vyústit v závěrečnou „generalizaci poznatků“, využitelnou pro komparativní studia městské problematiky v českých zemích.

S ohledem na zaměření práce rozdělil autor výsledný text do osmi kapitol, dále členěných do dílčích subkapitol. V první z nich nazvané Téma, historiografie a pramenná základna se zabýval, kromě až příliš podrobné úvodní pasáže věnované pojetí třicetileté války v historiografii, vyhodnocením dosavadní odborné produkce k městské problematice, dějinám Mělníka a širšího regionu, zevrubnou a podnětnou charakteristikou využitelné pramenné základny, zvláště souboru materiálů, uložených ve fondu Archiv města Mělníka, ale i v dalších fondech v ústředních i oblastních archívech a institucích. Samostatně pojednal o metodologii výzkumu a struktuře předkládané práce. Následují tři stěžejní oddíly textu, odpovídající výše naznačeným cílům (2. Mělnický městský organismus, jeho obyvatelé, kultura a elity, 3. Městské hospodářství. Fakta či mýtus jeho regrese?, 4. Mělník a válečný konflikt). Odborný text uzavírá shrnutí (5. Město ve válce, válka ve městě) a dále přílohy (seznamy představitelů správy - císařských rychtářů, primasů, konšelů, a mělnických děkanů), seznam pramenů a literatury a anglické resumé.

Předkládaná práce zcela jasně dokládá zaujetí autora tématem, o čemž svědčí konečně i jeho dosavadní bibliografie. Stejně tak je zřejmé, že jeho odborné schopnosti pracovat

s literaturou domácí i zahraniční provenience, ale zvláště s písemnými prameny diplomatického charakteru, které se staly východiskem výzkumů i rozhodujícím zdrojem informací a jejichž šíře, jak vyplývá z úvodního rozboru pramenů i z poznámkového aparátu, zasluhuje ocenění, jsou na velmi dobré úrovni. Třebaže nelze na okraj nepoznamenat, že některé z pramenů snad mohly být využity ve větší míře (kupř. domovní knihy, ceny nemovitostí ad. při hledání odpovědí na otázky týkající se předpokládaného ekonomického úpadku města a jeho obyvatel, válečných škod).

Autor se v jednotlivých kapitolách pokusil postihnout širokou škálu dílčích problémů, vytvářejících mozaiku života městského organismu na prahu barokní doby. Vylíčil je poměrně kultivovanou formou, byť jazykem někdy na hranici odborného a žurnalistického stylu a s užitím obecné češtiny, případně ne nejvhodnějších obrátů (namátkou např. s. 42, 44, 47, 51, 52, 54, 62, 119 ad.). Ocenit je nutno zejména jeho mikrosondy do každodennosti městské společnosti a náčrty individuálních osudů a příběhů příslušníků nejrozličnějších vrstev městské pospolitosti, kterými zalidnil takřka každou z kapitol svých dějin města Mělníka, především pak závěrečný oddíl popisující prorůstání válečné reality s běžným civilním životem společnosti.

Na druhé straně nelze přehlédnout i jisté slabiny práce, které mohou dílem vyplývat i z omezené pramenné základny a torzovitosti či naprosté absence určitého druhu informací, případně mohou vyplývat z nepřilíš šťastných formulací a konečně i z připomenuté košatosti tématu. Mám na mysli například jistou povrchnost či přílišné zobecňování při výkladu některých jevů a souvislostí a zvláště absenci propojení konkrétní faktografie s mělnickým prostředím, s nimiž se lze setkat mimo jiné v oddíle 2.2. Mělnické obyvatelstvo.... Je pak možno se jen domýšlet, zda se jedná o důsledek absence konkrétní faktografie či kvantifikujících údajů, jak autor někdy sám přiznává (s. 46, otázky emigrace), anebo opomenutí při přípravě poznámkového aparátu (např. s. 50, původ nových měšťanů či „obyvatel“ města, s. 50/51, „přival nově příchozích“, s. 52, J. Hamák, s. 71, takřka celá pasáž o stravování ad. ). Nešvar opomíjení odkazů či vysvětlení u řady zajímavých i závažných konstatování se ostatně objevuje i na jiných místech práce.

Polemizovat by samozřejmě bylo možno i s dalšími jevy, provázejícími posuzovanou práci, byť si jsem vědoma, že jejich volba (či kritika) jsou výsledkem subjektivního pohledu na ně. Vystává mimo jiné otázka struktury práce a řazení kapitol: nebylo vhodné, otevřít celé pojednání o Mělníce za třicetileté války zasazením jeho „interních osudů“ do širších souvislostí událostí třicetileté války v regionu? Mnohé je sice obsaženo v závěrečné kapitole Mělník a válečný konflikt, pro pochopení dílčích problémů v předcházejících kapitolách je

jejich znalost ovšem mnohdy nevyhnutelná. Dále: pojednání týkající se elit (2.4.) je zařazeno až za oddíl Poslední věci člověka, přestože logicky příslušelo spíše za sociální stratifikaci (2.2.3.). Tím spíše, že o elitách již byla řeč v oddíle 2.1.3., 2.2.2. i dále. Podobě údaje demografického charakteru jsou na různých místech.

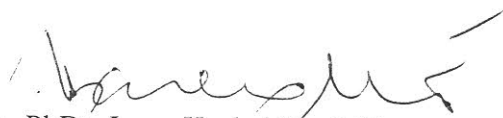
Závažnější otázky ale vzbuzují dle mého názoru některé dílčí části výkladu, např. oddíl 2.2.3. Sociální stratifikace. Zde autor volí nepřiliš běžné základní rozdělení osedlé části městské společnosti na měšťany a obyvatele, aniž ovšem přesně vymezuje určující kritéria (a opět bez odkazů v poznámkách). Měšťany charakterizuje jako ty, „kteří disponovali držbou městského domu, nejlépe na rynku nebo v jeho blízkosti, a do knih zaneseným městským právem“ (o knize přijímaných měšťanů či evidenci měšťanů se přitom nezmiňuje, pouze na s. 50 uvádí, ovšem bez odkazu, postup při udělování městského práva), „zbývající hospodáře“ pak jako obyvatele, kteří „žili většinou v domech ve vedlejších ulicích nebo na předměstí“ (s. 54). Zcela schází kvantifikace, podíl uvedených skupin. Toto rozdělení nelze dle mého považovat za zcela ujasněné a především jednoznačně vymezené, tím spíše, že se jedná (jak z textu vyplývá) o autorův přínos, bez opory v soudobých pramenech. Diskutabilní je rovněž konstatování, že „celé mělnické měšťanstvo se od počátku třicátých let početně neustále propadalo“ (s. 54), přičemž z kontextu vyplývá, že snižování počtu, resp. podílu měšťanů na osedlých či obyvatelstvu signalizovalo úpadek měšťanstva či města. To ale obecně neplatí - podíl měšťanů ve smyslu majitelů privilegovaných domů se snižuje obvykle v návaznosti na početní rozvoj ostatních osedlých vrstev, a tedy ve svém důsledku signalizuje vzestup města. Nepřesné je rovněž hovořit v dané době o národnostním složení (spíše jazykovém), o městské eráru (?) ad.

Domnívám se, že řada rysů práce, které mohou vyvolat polemiku, je důsledkem zvolených, či prezentovaných, metod historického výzkumu. Autor se již v úvodu přiklonil ke kombinaci „moderních metod“ (historické antropologie, mikrohistorie) „s komparativní historií s využitím poznatků dějin každodennosti a mentalit etc.“, současně se, ne-li zcela, tedy výrazně, distancoval od pozitivistické deskripce s tím, že „pozitivistický přístup nemůže nabídnout zodpovězení moderní historiografii kladených otázek z oblasti dějin kultury, společnosti, každodennosti či mentalit“. To je jistě přinejmenším dílem pravda. Na druhé straně však pozitivismus a práce s faktografií musí být východiskem výzkumu řady aspektů dějin měst v raném novověku, neboť bez opory v řadě kvantitativních ukazatelů zůstane nejedna vykládaná problematika jen v rovině, v lepším případě, hypotézy. Je-li si toho autor vědom, pak je vše v pořádku.

Poznámku si dovolím rovněž k závěru, v němž postrádám komparativní prvek, zasazující vývoj Mělníka za třicetileté války do kontextu osudů dalších srovnatelných (královských) měst v širším regionu, v Čechách či českých zemích, a dále k závěrečnému soupisu pramenů. Za logičtější bych považovala řazení v oddíle „Prameny archivní dle zařazení institucí v hierarchii institucí, nikoli s přihlédnutím k alfabetskému hledisku (název sídla), tedy Národní archiv, oblastní a okresní archivy, muzea atd.

Navzdory uvedeným připomínkám a podnětům považuji posuzovanou disertační práci mgr. Jana Kiliána za zdařilý přínos k poznání měst v českých zemích v raném novověku a doporučuji ji k obhajobě.

V Opavě, 2. 5. 2008



Doc. PhDr. Irena Korbelářová, Dr.  
Slezská univerzita v Opavě,  
Filozoficko-přírodovědecká fakulta  
Bezručovo nám. 13.  
Opava